

дає можливість побачити загальне уявлення про стан підприємства і намітити стратегії подальшого розвитку його товарного асортименту.

Отже, дана методика дозволяє проаналізувати у динаміці зміни товарного асортименту з поділом його на основні групи продукції за двома параметрами: їх питома вага в структурі асортименту та темпи зростання обсягів збуту по кожній групі продукту. Другий параметр дозволяє побачити зростання або скорочення попиту на них. Крім того, вона дозволяє намітити стратегії подальшого розвитку асортименту підприємства. Для ТОВ “Балта-хліб” виробництво хліба, булочних та макаронних виробів потребує підтримання досягнутих позицій: недопущення зниження обсягів збуту, застосування пакування хліба та булочних виробів, утримання існуючих клієнтів завдяки забезпеченню вищої якості зазначених видів продукції порівняно з товарами конкурентів. Для кондитерських виробів м’якої групи — використання стратегії розвитку: вкладення коштів у збільшення обсягів збуту, виробництво нових видів продукції, зокрема, зефіру з фасуванням у зручну упаковку, розширення ринків збуту географічно з приверненням нових клієнтів, а для кондитерських виробів твердої групи (печива, пряників) — “посилення лінії продукту”, тобто виключення деяких асортиментних позицій з продуктової лінії, завдяки чому ресурси концентруються на найбільш вигідних для підприємства позиціях.

УДК 631.15:332.2

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

О.В.Лазарєва, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Згідно з Постановою Верховної Ради України “Про земельну реформу”, всі землі нашої держави з 15 березня 1991 року проголошені об’єктом земельної реформи. За цей період відбулися кардинальні зміни у відносинах власності на землю, у складі землекористувачів, запроваджена плата за користування землею,

**Вісник аграрної науки Причорномор’я,
Випуск 4, 2004**

97

набули розвитку орендні земельні відносини, створюються передумови для формування ринку землі. Але не зважаючи на позитивні зрушення, зумовлені земельною реформою, гальмується процес організації ефективного землекористування, що є основним завданням земельної політики в Україні. Такі обставини зумовлюють необхідність серйозних змін в сфері землекористування.

Багато вчених-економістів, намагаючись кожен по-своєму осмислити проблеми землекористування, зробили значний науковий і практичний вклад у з'ясування розвитку економічних поглядів раціонального використання і охорони земель. В наш час займаються вивченням проблем раціонального землекористування В.Г. В'юн, В.В. Горлачук, А.С. Даниленко, Я.В. Коваль, І.Р. Михасюк, О.В. Мордвінов, С.М. Плетенецька, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, А.Д. Юрченко. Нинішня еколого-економічна ситуація дає підстави стверджувати, що актуальність досліджень в сфері земельних відносин не зменшується.

Наші дослідження показують, що сучасне використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування. В країні сільськогосподарські угіддя характеризуються великим ступенем розораності. В деяких областях розорано їх до 90 %, а в окремих районах — до 96 і навіть 99 %. Так, у зоні Степу цей показник сягає 81 %, у тому числі в Кіровоградській області — 87,3 %, Херсонській — 89,4 %, Миколаївській — 82,1 %. У лісостеповій зоні розораність досягає 82%, у тому числі в Черкаській області — 88,3 %, Хмельницькій — 80 %, Вінницькій — 85,9 %. В зоні Полісся вона становить 66%, у тому числі в Житомирській області — 69 % [6]. В цілому по Україні сільськогосподарські угіддя становлять 72 % від загальної площі, а рілля — 57 % від загальної площі (суші) і 79,5 % від площі сільськогосподарських угідь. Такого рівня розораності не мають розвинуті країни світу і жодна республіка колишнього Радянського Союзу. Для прикладу: у США — 20 %, Австралії — 10,1 %, ФРН — 67,2 %, Італії — 55,6 %, Франції — 66,6 %, Великобританії — 35,5 %. Якщо Україна в Європі займає 5,7 % території, то її сільськогосподарські угіддя — 18,9, а рілля — 26,9 % [4].

В Україні до обробітку залучено малопродуктивні угіддя, включаючи прирусові луки і пасовища та схилі землі. За даними Держкомзему України, нині 13,2 млн. га сільськогосподарських угідь зазнають водної ерозії, 19,3 млн. — вітрової, 10,7 млн. мають підвищену кислотність, 3,9 млн. засолені і солонцюваті, 3,6 млн. га заболочені і перезволожені. Площа еродованої ріллі протягом останніх 25 років збільшилась на третину і щорічно розширюється на 90-100 тис.га, а вміст гумусу в ґрунтах знизився на 20%. Водночас витрати на протиерозійні та інші землеохоронні заходи скоротились майже у 25 разів [1].

Щорічні втрати ґрунту становлять в Україні близько 600 млн. тонн, у тому числі понад 20 млн. тонн гумусу, 0,5 млн. тонн азоту, 0,4 млн. тонн фосфору і 0,7 млн. тонн калію. При цьому з одного гектара втрачається 500 — 700 кг поживної речовини, що в 2,3 рази більше, ніж вноситься з добривами [3]. Це свідчить про найвищий ступінь прояву ерозійних процесів.

Ерозія є не тільки безпосередньою причиною зниження продуктивності землі (родючості ґрунтів), а й фактором пошкодження посівів, доріг; вона зменшує репродуктивність водойм, погіршує умови водопостачання міст і сіл. Значну шкоду антропогенна ерозія завдає біосфері, оскільки суттєво послаблюються важливі біологічні функції основної складової продуктивності землі — ґрунтового покриву.

Однією з найважливіших проблем у цьому плані, безперечно, є вилучення деградованих та низькопродуктивних земель зі складу ріллі. В необхідності проведення цієї роботи вже нікого не треба переконувати, адже десятиліттями розорювались землі, які з точки зору екології, економіки та й, врешті, здорового глузду, не можна було розорювати. Мова йде про схили понад 5 градусів (а на деяких ґрунтових відмінах — і понад 3 градуси), малорозвинуті ґрунти на щільних породах, піщані та супіщані тощо. Ці ґрунти залежно від конкретних умов та антропогенного навантаження повсюдно більшою чи меншою мірою деградовані. Їх використання в попередні роки було економічно (з точки зору економіки того часу) виправдано тільки за умови внесення досить високих доз мінеральних та органічних добрив, значних енерговитрат. На со-

годні їх перебування у складі ріллі стало не тільки неприпустимим у екологічному, але і недоцільним у економічному відношенні. Через це значна частина таких земель зараз не обробляється та заростає бур'янами, перебуваючи, в кращому випадку, у перелогах.

Значної екологічної шкоди також зазнають ґрунти внаслідок їх забруднення викидами промисловості та використання в аграрному секторі зосабів хімізації. Ситуація із забрудненням території ускладнилася після аварії на Чорнобильській АЕС. Радіонуклідами забруднено понад 4,6 млн. га земель у 74 районах 11 областей, у тому числі 3,1 млн. га ріллі. З використання вилучено 119 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 65 тис.га ріллі. Понад 12% орних земель мають показники забруднення у діапазоні від 0,1 до 15 Ні/нм [5].

Слід відмітити, що основною причиною забруднень від застосування хімічних засобів захисту рослин та мінеральних добрив є не надмірна кількість їх внесення, а порушення в технології застосування і в співвідношенні між основними елементами живлення. За підрахунками українських вчених, хімічну меліорацію необхідно проводити на площах не менше ніж 1,85 млн. га, в тому числі вапнування кислих ґрунтів — 1,5 млн. га та гіпсування солончаків — 0,35 млн.га. Необхідно вносити близько 8 млн. тонн вапнякових матеріалів та 2 млн. тонн гіпсу [5].

Негативну тенденцію з внесенням як мінеральних, так і органічних добрив в Україні характеризують такі дані. За останні десять років по Україні в середньому кількість внесених органічних добрив в розрахунку на один гектар посівної площі скоротилась у 6 разів (знизилась від 8,6 тонн на один гектар в 1992 році до 1,3 тонни в 2002 році), а мінеральних — у 8 разів. У деяких регіонах зниження цього показника ще значніше. Наприклад, у Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській областях внесення мінеральних добрив зменшилося до 7-9 т/га. У цих же областях та ще в Одеській і Херсонській спостерігається критична межа із внесенням органічних добрив (лише 0,2 — 0,7 т/га) [7]. Такий стан з підживленням ґрунту органічними і мінеральними добривами зумовлений дефіцитом коштів у товаровиробників, а органічних —

значним скороченням поголів'я тварин. У найближчі роки у рослинництві спостерігатиметься негативний баланс поживних речовин у ґрунті, а отже, зниження урожайності сільськогосподарських культур. Тобто, можна констатувати той факт, що нині вітчизняне сільське господарство неспроможне високоефективно використовувати наявні орні землі.

Значні площі засіваються, але через нестачу необхідних ресурсів на них збирають низькі врожаї або й зовсім залишають незібраними, ґрунти виснажуються і деградують. Тому господарствам необхідно науково обґрунтовано розміщувати посіви сільськогосподарських культур з врахуванням екологічної придатності земель для їх вирощування. Доцільно вивести частину земель з активного господарського обороту і залежно від їх стану визначити характер подальшого функціонування або тимчасового виведення з обороту для поліпшення з наступним поверненням в природні кормові угіддя з метою одержання дешевих кормів. Нарощування поголів'я худоби у суспільному секторі та господарствах населення неможливе без розширення і докорінного поліпшення природних кормових угідь, створення високопродуктивних культурних пасовищ, заліснення.

Здійснивши еколого-економічний аналіз землекористування в Україні, можна зробити висновок, що незадовільний стан сільськогосподарських угідь в Україні свідчить про невідкладність заходів щодо екологічного оздоровлення земель, необхідність найшвидшого запровадження і широкого використання у виробництві еколого безпечних, природоохоронних і ресурсозберігаючих технологій.

Рішення екологічних проблем землекористування повинно бути пов'язане з дією відповідних механізмів раціонального природокористування — правового, організаційного, кредитно-фінансового. Діючи в комплексі, вони дозволять створити правове поле і нормативну базу для рішення екологічних задач, впливатимуть на товаровиробників, що ведуть екологічно небезпечне виробництво, дозволять зменшити масштаби нераціонального та нецільового використання земельних ресурсів, поліпшити екологічні умови праці робітників та життя населення сіл і міст.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.А.Борисова. Економіко-екологічні засади природного землекористування //Економіка АПК. – 2001. – №7. – С.17-22.
2. В.В.Горлачук. Розвиток землекористування в Україні.-К.:Довіра, 1999. – 254с.
3. А.С.Даниленко. Основні напрями удосконалення земельних відносин та їх роль у формуванні стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України у XXI столітті. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – С.61.
4. О.О.Пилипенко. Ефективність використання сільськогосподарських угідь в умовах запровадження ґрунтозахисних технологій//Економіка АПК. – 2002. – №8. – С.69-73.
5. Програма “Зерно України -2001-2004”//Агро компас. – 2001. – №3. – С.10.
6. Т.М.Ратошнюк. Основні напрями збереження і підвищення ефективності використання сільськогосподарських угідь//Економіка АПК. – 2001. – №1. – С.31-36.
7. Статистичний щорічник України за 2002 рік. –К.:Техніка, 2003. – 532с.

УДК 338.4:639.31 (477.46)

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РИБНОЇ ГАЛУЗІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Ю.П.Мазур, старший викладач
Уманський державний аграрний університет*

Забезпечення населення високоякісною харчовою продукцією є головним завданням АПК. Рибне господарство, як складова частина агропромислового комплексу, відіграє основну роль в забезпеченні населення регіону свіжою рибою та рибною продукцією. Протягом останніх років відбулася помітна стабілізація виробництва цінної продукції, яка є джерелом тваринного білку, амінокислот, мінеральних речовин та вітамінів. Проте ефективність виробництва залишається невисокою.

Постановка завдання. Потреби продукції рибництва, які формуються в межах Черкаської області, визначають і величину ресурсів, необхідних для її виробництва. Вивчення та оцінка факторів, які обумовлюють рівень ефективності рибництва, дають можливість реально оцінити наявні ресурси, розробити стратегію та визначити шляхи розвитку галузі в регіоні.